

מסורת הש"ס
 א. תוספתא תרומות פ"ח, טו.
 זבחים צ"ב, חולין ק"א, ב. ילק"ש
 תורה תצ.

גרסות
ובחלב אסור בכתה"י: **ובחלבו מי אסיר**.
קמיה דרבי יוחנן בכתה"י חסרות מלים אלה.
ואמר קולף בכתה"י: **אמר להו קולף** ויש בכתה"י: **ואמר להו ר' יוחנן קולף**.
רבין בר רב אדא יש בכתה"י: **רבא בר רב אדא**.
כילכית יש בכתה"י: **כולכית**.
ואתו שילוח לרבי יוחנן בכתה"י חסרות מלים אלה.
ואתו שילוח בכתה"י: **ואתו ושאלו**.
ארמאה בכתה"י: **גוי**.
תרומה לא יבשל בה חולין בכתה"י: **בשל בה תרומה**.

לשון
כילכית
 מלה זו כנראה מן היוונית *καλός* (כאלקיס), שהוא שמו של מין דג קטן, קרוב לוודאי ממין הסרדיניים.

אילפס
 מקור המלה הוא ביוונית *λίπος* (לופס) שהוא מין קדירה, כלי שעיקר שימושו לאידוי ובישול בו. (ראה גם עמ' 444).

אילפס מתקופת התלמוד
קמילא
 מקור המלה ביוונית *κάμηλος* (קמילוס) שמשמעה: רוכל, בעל חנות קטנה או בעל בית מרוח.

החיים
כנישתא דמעון

בית כנסת גדול, שהיה בעיירה מעון (או בית מעון). עיירה זו הייתה סמוכה ביותר לטבריה, ממערב לה, והייתה כאחד מפרוורי העיר. בבית מעון היה משכנו של משמר הכהנים חוּפָּה.

כילכית
 עניינה של כילכית אחת או שתיים אינו ברור. אבל אולי הכוונה שאם היו שאר הדגים בלא סימנים, והייתה בהם כילכית אחת, כיון שהדג זה הוא דג הנודד ביים בלחקות גדולות, מן הסתם אף שאר הדגים הם ממינו, ואין לחשוש לתערובת טמאים.

***טרישנלש"ט** מן הצרפתית העתיקה *trestrest* – חודר, מפעפע.

ומשיבים: אין להקשות מדברי רב הונא הללו על דברי שמואל, שכן שאני [שונה] הוא חלב מגיד הנשה, שהחלב מפעפע ועובר בכל הבשר שנצלה אתו, ואילו הגיד אינו מפעפע. ומקשים על דברי רב הונא: והאם גדי שנצלה בחלב אסור באכילה? והאמר [והרי אמר] רבה בר בר חנה: **עובדא הוה קמיה** [מעשה היה לפני] ר' יוחנן בכנישתא [בבית הכנסת] בעיר מעון, בגדי שצלאו בחלבו, ואתו ושיילוה [ובאו ושאלו] את ר' יוחנן מה דינו, ואמר בתשובתו כי בעל הגדי קולף ואוכל עד שמגיע לחלבו, ושלא כדברי רב הונא! ומשיבים: ההוא [אותו] גדי, כחוש הוה [היה]. ולא היה בו חלב מרובה, ובאופן זה אין הגדי כולו נאסר בצליה. רב הונא בר יהודה אמר הסבר אחר לדברי ר' יוחנן: לא היה זה גדי שלם שנצלה בחלבו, אלא כוליא [כליה] של גדי שנצלתה בחלבה הוה [הייתה] זו, ושריא [והותר] אותה ר' יוחנן באכילה, ומשום שיש עליה קרום החוצץ בינה לבין החלב שעליה, ומונע את כניסתו של החלב לתוכה אף בכישול. **רבין בר רב אדא** אמר הסבר אחר להלכה זו של ר' יוחנן: **כילכית** (דגית, האסור באכילה) שנצלה באילפס (קלחת קטנה) הוה [היתה] זה, ואתו שילוח [ובאו ושאלו] את ר' יוחנן כיצד לנהוג, ואמר להו [להם]: **ליטעמיה קפילא ארמאה** [שיטעם אותו נחתום גוי]. והוא יאמר לנו אם ניכר טעמו של הדג בתבשיל או לא.

א מתוך שהובאו דברי ר' יוחנן בקביעת דין התבשיל בהתמך על טעימת קפילא, מביאים מה שאמר רבא בענין זה: **מריש הוה קא קשיא לי הא דתניא** [מתחילה היתה קשה לי הלכה זו ששנויה בכרייתא] **שקדרה שבשל בה בשר – לא יבשל בה חלב, ואם עבר ובשל בה חלב – הרי זה אסור את החלב בנותן טעם**. וכיוצא בדבר: קדירה שבשל בה תרומה (האסורה באכילה למי שאינו כהן) –

ההוא כחוש הוה – מפרש רבינו תם: כחוש הוה, ולכך שרי, דחלב כחוש אינו מפעפע. ועוד יש לומר: כחוש הוה, ויש בו מעט חלב, ובטל בששים.

כוליא בחלבה הוה ושריא – לפי שהיה הקרום מפסיק. ונראה שצריך להסיר מן הכוליא כדי קליפה לפי שהקרום עצמו מובלע מן החלב כדאמרין לעיל (צג,א) תלתא קרמי הוה ואם תאמר: ליתסר כוליא משום דמפעפע בה לובן כוליא דרבי יוחנן גופיה אסר לעיל (צב,ב) לובן כוליא כדאמרין דממרט ליה ויש לומר: כיון דלא אסור אלא מדרבנן אינו אסור את הכוליא.

עיונים
 ההוא כחוש הוה שתי הצעות פירוש שונות הוצעו בדבר בתוס'. האחד, שמאחר שאדי זה הריהו כחוש, אף חלבו כחוש, וחלב כחוש אינו מפעפע בצלייתו, ואינו נבלע בבשר. והשניה, שמפני שהיה זה גדי כחוש, ודאי שחלבו מועט ביותר, ובגדי כזוה יש פי ששים בבשרו כנגד חלבו. ולכך, אף שגם חלבו של גדי כחוש מפעפע בצליה, מכל מקום לא נאסר הגדי שנצלה בחלבו משום שיש בו פי ששים כנגד החלב. אכן נחלקו ראשונים אם אמנם הושוו הצלייה והבישול לענין זה, שאם יש פי ששים בדבר הנצלה כנגד החלב, אין הצלייה אסרת, וכמו שהוא בבישול (תוס' בהסברם השני, ואף הסברם הראשון אינו חולק על כך, ג"א). וכן שיטת רמב"ם, רשב"א, ר"ן, וכן נפסק בשו"ע יו"ד סי' קה, לא). או שמוא רק בבישול מתבטל האיסור באחד וששים, ומשום שבבישול מתפשט האיסור בשווה בתוך כל שהתבשל עמו בקדירה. ואולם בצליה, יש לחשוש שהאיסור אינו מתפשט בשווה בין כל חלקי הדבר הנצלה. שיש והאש צלחה חלק מסויים בגדי באופן מרוכז יותר מאשר במקום אחר בו. ויש לחשוש כי התרכיז חלק רב של האיסור במקום מסויים בדבר הנצלה, ובמקום זה טעמו ניכר (רא"ה, ריטב"א, ר"א ממיץ, שערי דורא, תורת חטאת).

אכן יש שכתבו כי אין בידינו יכולת הבחנה מיהו הנקרא "כחוש", ולכך יש להחמיר בכל הגדלים שנצלו בחלבם (ריטב"א, הגהות שע"ד, הגה"מ, א"ה, סמ"ק ואגור בשם מהרי"ל, והובא ברמ"א שו"ע יו"ד סי' קה, סעיף לא), וכך הוא המנהג לאסור כל שנצלה בחלבו. ואולם במקום שיש בו הפסד מרובה, מקילים אנו אף באיסור תורה. ובאיסור דרבנן, מקילים גם בהפסד מועט. ובדבר שאין שייך בו שמנונית – מקילים בהפסד מועט באיסור תורה, ובאיסור דרבנן מקילים אף בלא הפסד (חור"א).

כוליא בחלבה הוה ושריא שהיתה זו כליה בלבד שנצלתה עם חלבה. והריהו מותרת משום שעל הכליה נמצא קרום החוצץ בינה לבין החלב שעליה, וקרום זה מונע את חזירת החלב המפעפע בצלי אל תוכה (רש"י). אכן הוסיפו ראשונים כי צריך להסיר מהכליה בשיעור כדי קליפה, ומשום שהקרום עצמו בולע מן החלב (תוס').

ודנו ראשונים בשאלה אם קביעה זו שקרום הכליה מונע את חזירת החלב לתוכה, קיימת אף באיברים אחרים, שכל איבר שיש עליו קרום, ונצלה בחלבו – הקרום שעליו מונע את חזירתו של החלב, או שמוא נאמרו הדברים רק בקרום הכליה. והכריעו כי כך הוא אף בשאר קרומים (ר"ן). ומכאן פסקו אחרונים במקרה של עוף שנטגן במחבת, כשהיה בתוכו כבד עטוף בפלסטיק, שלא נאסר בכך העוף, משום שהפלסטיק (גם אם הוא עצמו בולע) מונע את פעופע דם הכבד לתוך העוף. ואולם יש להסיר מן העוף כדי קליפה מסביבות מקום הנחת הכבד. ואפשר שיש להחמיר ולהסיר כדי נטילה מאותו מקום, שמוא היה איזה סדק או נקב קטן בפלסטיק. ודברים אלה נאמרו רק בטיגון, ואולם בבישול, וכגון שהתבשל העוף עם כבד עטוף בתוכו – צריך שיהיה פי ששים בעוף כנגד הכבד, כדי להתירו (אג"מ).

כילכית באילפס הוה ואתו שילוח ר' יוחנן ואין רבין חולק על מה שמסרו החכמים

מפעפע – נלעו *טרישנלש"ט, מננצן והולך ומתפשט בכל הנשר. כוליא בחלבה הוה ושריא – משום דמפסיק קרמא. כילכית – שקץ דגים קטנים. באילפס – של נשר. ליטעמיה קפילא – נחתום גוי, ואשמועינן דמותר לסמוך עליו לפי תומנו, ולא יודיעוהו שצריך לו לדבר אסור וסימנ.

שְׁאֲנֵי חֶלְבַּב – דְּמִפְעָפֵעַ. – וּבְחֶלְבַּב אָסוּר? וְהָאֹמֵר רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה: עוֹבְדָא הָוּה קָמִיָּה דְרַבִּי יוֹחָנָן בְּכַנְיִשְׁתָּא דְמַעוֹן, בְּגַדֵי שְׁצָלָאוּ בְּחֶלְבּוֹ, וְאָתוּ וְשִׁיִּלּוּהָ לְרַבִּי יוֹחָנָן, וְאָמַר: קוֹלְף וְאוֹכֵל עַד שְׂמִינֵעַ לְחֶלְבּוֹ! – הֵהוּא, פְּחוּשׁ הָוּה. רַב הוֹנָא בַּר יְהוּדָה אָמַר: כּוֹלֵיא בְּחֶלְבָּה הָוּה, וְשָׂרְיָא. רַבִּין בַּר רַב אֲדָא אָמַר: פִּילְכִית בְּאֵילְפַס הָוּה, וְאָתוּ שִׁיִּלּוּהָ לְרַבִּי יוֹחָנָן, וְאָמַר לְהוּ: לִיטְעַמְיָה קְפִילָא אַרְמָאָה. אֲמַר רַבָּא: מֵרִישׁ הָוּה קָא קִשְׂיָא לִי הָא דְתַנְיָא, *קְדֵרָה שְׁבִשְׁל בַּה בְּשַׂר – לֹא יִבְשַׁל בַּה חֶלְבַּב, וְאִם בְּשַׁל – בְּנוֹתֵן טַעַם. תְּרוּמָה –

הבשר הנאסר מחמת הדם, יחזור ויאסור את הבשר! אלא צריך לומר: משום דאף על פי שנבלע בבשר טעם המלח, טעם הדם שבמלח אין נבלע בו כלל. **שאני** חלב דמפעפע – לכך אסור אפילו הראש. והא דאמרין: נטף מרוטבו על החרס וחזר אליו – יטול את מקומו, ותו לא. היינו, משום דרוטב אינו מפעפע כל כך, דצירי בעלמא הוא, ולא שומן. ואם תאמר: אם כן, במתניתין איכא שומן הגיד דמפעפע, ואפילו נצלה נמי ליתסר כוליה; ונראה לרבינו תם: דשמנו של גיד אינו מפעפע. והרב רבינו מאיר מפרש: כיון דשומן הגיד לא מיתסר אלא מדרבנן, דגזרו ביה אטו הגיד, כשאין הגיד אסור – גם בו לא החמירו. ולפירושו, למאי דקיימא לן (חולין צט,ב) דאין בגידין בנותן טעם, אפילו נתבשל – לא אסור, כמו שאין הגיד אסור. ורבינא דאסר בסמוך גבי "הנהו אטמהתא" צריך לומר: דסבר דיש בגידין בנותן טעם, כתנא דמתניתין.

הבשר הנאסר מחמת הדם, יחזור ויאסור את הבשר! אלא צריך לומר: משום דאף על פי שנבלע בבשר טעם המלח, טעם הדם שבמלח אין נבלע בו כלל. **שאני** חלב דמפעפע – לכך אסור אפילו הראש. והא דאמרין: נטף מרוטבו על החרס וחזר אליו – יטול את מקומו, ותו לא. היינו, משום דרוטב אינו מפעפע כל כך, דצירי בעלמא הוא, ולא שומן. ואם תאמר: אם כן, במתניתין איכא שומן הגיד דמפעפע, ואפילו נצלה נמי ליתסר כוליה; ונראה לרבינו תם: דשמנו של גיד אינו מפעפע. והרב רבינו מאיר מפרש: כיון דשומן הגיד לא מיתסר אלא מדרבנן, דגזרו ביה אטו הגיד, כשאין הגיד אסור – גם בו לא החמירו. ולפירושו, למאי דקיימא לן (חולין צט,ב) דאין בגידין בנותן טעם, אפילו נתבשל – לא אסור, כמו שאין הגיד אסור. ורבינא דאסר בסמוך גבי "הנהו אטמהתא" צריך לומר: דסבר דיש בגידין בנותן טעם, כתנא דמתניתין.

ההוא כחוש הוה – מפרש רבינו תם: כחוש הוה, ולכך שרי, דחלב כחוש אינו מפעפע. ועוד יש לומר: כחוש הוה, ויש בו מעט חלב, ובטל בששים.

כוליא בחלבה הוה ושריא – לפי שהיה הקרום מפסיק. ונראה שצריך להסיר מן הכוליא כדי קליפה לפי שהקרום עצמו מובלע מן החלב כדאמרין לעיל (צג,א) תלתא קרמי הוה ואם תאמר: ליתסר כוליא משום דמפעפע בה לובן כוליא דרבי יוחנן גופיה אסר לעיל (צב,ב) לובן כוליא כדאמרין דממרט ליה ויש לומר: כיון דלא אסור אלא מדרבנן אינו אסור את הכוליא.

הקודמים, רבה בר בר חנה ורב הונא בר יהודה, ביחס לשאלה שנשאל ר' יוחנן בבית הכנסת במעון. אלא בא רבין לומר כי כאשר נשאלה השאלה בגדי שלם שנצלה בחלבו, והורה ר' יוחנן להקל בדבר, נשאלה שאלה נוספת שעניינה כילכית באילפס של בשר, ואף בה הורה ר' יוחנן להקל על ידי טעימת קפילא (ריטב"א).

קדרה שבשל בה בשר לא יבשל בה חלב כתבו אחרונים שאף שמעיקר איסורי בשר בחלב הוא הבישול עצמו, מכל מקום בענייניו לא נאסר בישול זה אלא מפני החשש שמוא יתן הבשר הבלוע בקדירה טעם בחלב. ואם ידוע בוודאות שאין בטעם הבשר כשיעור נתינת טעם – אין איסור בבישול כשלעצמו. שכן לא נאמר איסור זה אלא בבשר וחלב עצמם ולא בטעם בשר בחלב או בטעם חלב בבשר. ועוד, שאף שהחלב נותן טעם בבשר הבלוע בקדירה, ואולם הבשר הבלוע בקדירה אינו נותן טעם בחלב, שכן החלב שבתוך הקדירה והחלב שנבלע נחשבים כיחידה אחת, ונמצא שטעם הבשר בטל בששים בחלב. ומאחר שרק החלב הוא הנותן טעם בבשר ולא הבשר בחלב – הותר הבישול (רעק"א).

אורה ההלכה
שאני חלב דמפעפע גדי שמן שצלאו בחלבו, אם אין בכל הגדי ששים כנגד כל החלב שבו – אסור לאכול אפילו מראש אונן. שכיון שהוא שמן, מפעפע החלב בכולו. כרב הונא, להסבר הגמרא בדבריו. (רמב"ם ספר קדושה הלכות מאכלות אסורות פט"ז הל"ב. שו"ע יו"ד קה, ה).

כחוש הוה גדי כחוש שצלאו בחלבו, אף על פי שאין בו ששים כנגד כל החלב שבו – אינו אסור אלא כדי נטילה. שהחלב של בהמה כחושה כחוש הוא בטבעו ואינו מפעפע. כר' יוחנן להסבר הגמרא בדבריו. (רמב"ם שם. שו"ע שם).

כוליא בחלבה כוליא שצלאה בחלבה – אין החלב אסור אלא כדי קליפה, לפי שהקרום מפסיק. כר' יוחנן, להסבר רב הונא בר יהודה. וכתב הרמ"א שיש אסורים, והוסיף שכן נהגים ואין לשנות, ודינו כשאר חלב הנצלה עם בשר, ואם נתבשלה כך הכוליא – הריהו נעשית נבלה וצריך ששים נגד כולה. (שו"ע יו"ד קה, ח).

קדרה שבשל בה בשר קדירה שבישל בה בשר – לא יבשל בה חלב. ואם בישל בה חלב בתוך מעת לעת לבישול הבשר – אסור בנותן טעם (שיתננו לקפילא, טבח גוי, שיטעמונו. ואם יש בו טעם, הריהו אסור. ש"ך). בכרייתא. וכתב הרמ"א שצריך לשער נגד כל הקדירה. אבל אם שהתה הקדירה מעת לעת קודם שבישל בה, הרי זה נותן טעם לפגם, והתבשיל מותר. אבל הקדירה אסור לבישל בה לא בשר ולא חלב. אבל שאר דברים – מותר (רמ"א). (רמב"ם שם פ"ט הי"א. שו"ע יו"ד צג, א).

קדרה שבשל בה... תרומה קדרה שבישל בה תרומה – לא יבשל בה חולין. ואם בישל – אסור בנותן טעם (והכהן הוא שטועם. ראה רמב"ם ספר קדושה שם פט"ז הכ"ט). בכרייתא. (רמב"ם ספר זרעים הלכות תרומות פט"ז הי"ט).

טעים לה כהן – שטייה מותרין לו, החולין והמרומה. אמור רבנן בטעמא – נכמה מקומות שטיינו נותן טעם. ואמור רבנן בקפילא – כלומר רבי יוחנן.

תוספות

אבל בשר בחלב מאן טעים ליה – והא דלא פריך אמתניתין (חולין צו, ב) ד"ירך שנתבשל בה גיד הנשה": מאן טעים ליה? משום דמשערין ליה כבשר בלפת. אבל קשה דאמתניתין דפרק "כל הבשר" (חולין קח, א) ד"טפת חלב שנפלה על חתיכת בשר, אם יש בה בנותן טעם" וכו' הוה מצי למפרך, וכן אמתניתין דפרק בתרא דמסכת עבודה זרה (עג, א): יין במים,

ומים ביין – בנותן טעם: ויש לומר: דהתם קל לשער בששים, אבל הכא אין קל לשער מה שבלוע בקדרה אלא על ידי טעימה. אי נמי: דמשמע ליה דהך ברייתא, על ידי טעימה איירי, דומיא דתרומה דטעם לה כהן.

סמכינן אקפילא – אף על גב דגוי הוא, כיון דקפילא הוא – לא משקר, שלא יפסיד אומנתו.

לא יבשל בה חולין, ואם עבר ובשל בה חולין – בנותן טעם. ויש לשאול: בשלמא [נניח, מובן הדבר] בכלי שהתבשלה בו תרומה ולאחר מכן התבשל בו דבר חולין, ניתן לבדוק בטעימה אם התרומה נתנה טעם בחולין – שכן טעים לה [טועם אותה] כהן, המותר באכילת תרומה. אלא קדירה שהתבשל בה בשר ולאחר מכן התבשלה בחלב, מאן טעים ליה [מי טועם את הדבר?!] השתא [עכשיו] שאמר ר' יוחנן כי סמכינן אקפילא ארמאה [טומכים אנו על נחתום גרין] בענין כליה שנצלתה בחלבה, הכא נמי סמכינן אקפילא ארמאה [כאן גם כן, בענין בשר בחלב, טומכים אנו על נחתום גרין].

לא יבשל בה חולין, ואם בישל – בנותן טעם. בשלמא תרומה – מאן טעים ליה? השתא? אלא, בשר בחלב – מאן טעים ליה? השתא דאמר רבי יוחנן: סמכינן אקפילא ארמאה.

דאמר רבא: אמור רבנן בטעמא, ואמור רבנן בקפילא.

ובסיכום דיני ביטול דבר האסור באכילה שהתבשל עם הדבר המותר אמר רבא: ישנם אופנים בהם אמור רבנן [אמרו חכמים]: שהדבר תלוי בנתינת טעמא [טעם], ויש אופנים שבהם אמור רבנן [אמרו חכמים] כי הדבר תלוי בטעימת קפילא [נחתום].

רבא כו' ואמור רבנן בששים – לקמן בפרק "כל הבשר" (קט, א) פסק הקונטרס כרבי יהודה, דמין במינו לא בטיל, מדקם ליה רבי בשיטתיה, דקאמר: נראין דברי רבי יהודה. ורב ושמואל נמי, דאמרי תרווייהו: כל איסורים שבתורה במינו במשהו, ותניא נמי כוותיהו – שמעינן נמי לאבבי רבא, דבתראי הוו, דקמו כרב ושמואל. דאיתמר: חלא וגו' חמרא כו', במסכת עבודה זרה פרק בתרא (סו, א). ובמסכת פסחים (ל, א) נמי פסקי רבא: הלכתא, חמץ בזמנו, בין במינו בין שלא במינו – במשהו, כרב. וטעמא דרב מפרש התם: דרב לטעמיה, דאמר: כל איסורין שבתורה, במינו – במשהו, ושלא במינו – גזר רב אטו במינו בחמץ, משום דלא בדילי אינשי מיניה, ואתו לזולולי ביה. עד כאן לשון הקונטרס. ורבינו תם אומר: דכל זה אינו ראייה, דאין הלכה לא כרבי יהודה ולא כרבי ולא כרב ושמואל. דהלכה כרבי יוחנן לגבי רב, כדאמר בריש ביצה (ד, ב). וגבי שמואל, כדאמר ב"מי שהוציאוהו" (ערובין מז, ב). ורבי יהושע בן לוי נמי אית ליה לקמן (צח, א) בשמעתין דמין במינו נמי בטיל, דיליף מ"זרוע בשלה", דהוי מין במינו. ורבי יהושע בן לוי בר סמכא הוא, והלכה כמוותו בכל מקום, ואפילו לגבי רבי יוחנן, כדמשמע בפרק בתרא דמגילה (כו, א) דאמר רב פפי משמיה דרבא: מבי כנישתא לבי רבנן – שרי, מבי רבנן לבי כנישתא – אסור. ורב פפא משמיה דרבא אמר איפכא. וקאמר התם: כוותיה דרב פפי מסתברא, דאמר רבי יהושע בן לוי: בית הכנסת מותר לעשותו בית המדרש. ואף על גב דרבי יוחנן פליג עליה, כדאיתא התם, מיייתי ראייה מרבי יהושע בן לוי. ומיהו רבינו תם בעצמו היה דוחה: דהא דפליג רבי יוחנן התם, דקאמר: "את הבית הגדול" – בית שמגדלין בו תפלה, "אף שמגדלין בו תפלה" קאמר. להכי מיייתי מרבי יהושע בן לוי, דלרב פפא דאמר איפכא – לא הוי לא כרבי יהושע בן לוי, ולא כרבי יוחנן. ומכל מקום יש ראייה: דבסדר תנאים ואמוראים פוסק הלכה כרבי יהושע בן לוי בכל מקום. וההיא ד"חמרא לגו חלא, וחמרא חדתא בעינבי" אמור רבינו תם: דאיכא לאוקומי בטבל ויין נסך, דמודי בהו רבי יוחנן, כדאמרין במסכת עבודה זרה (עג, ב): תדע, דהא רבא גופיה אית ליה הכא דמין במינו דליכא למיקם אטעמיה, בששים. ורבינו אפרים היה דוחה: דהכא איירי בחמרא חדתא בעינבי. וקרי ליה "מין במינו", לפי שטעמם שוה. ויש להם דין מין בשאינו מינו – דהא רבא אזיל בפרק בתרא דמסכת עבודה זרה בתר שמא. ואין נראה לומר כן: דכיון דאזיל בתר שמא – לא היה קורא אותו "מין במינו". ובי"הקומץ רבה" (מנחות כג, א) נמי קאמר רבא: קסבר רבי יהודה, כל מין ומינו דובר אחר כו' – מכלל דרבא גופיה לא סבירא ליה הכי. ובפרק "כל שעה" (פסחים ל, א) דאמר רבא: הלכתא, חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו במשהו כרב – לא גרס רבינו תם "במשהו כרב". וכן משמע בהלכות גדולות שלא היה כתוב בספרים "כרב". שכתב שם: מדלא יהיב רבא שיעורא למילתיה, שמע מינה: דאסור במשהו כרב. ועל פי הלכות גדולות מוגה בספרים. אלא גרסינן "אסור" – פירוש: בנותן טעם, כרבי יוחנן דהתם. ושם מפורש אמאי לא פסיק בהדיא כרבי יוחנן. וכן פסק בשאלות דרב אחאי: דרבא כרבי יוחנן. ומכל מקום לא היה רבינו תם פוסק הלכה למעשה לחמץ בפסח, וכשהיו מוצאין חטה בתרנגולת רותחת בפסח – היה מצריך להשהותה עד אחר הפסח. ואמור רבינו תם: דאף על גב דתנן באהלות (פרק יא משנה ז): בעופות ובדגים – כדי שתפול לאור ותשרף, דברי רבי שמעון – אפילו ילפינן איסור מטומאה, דחשיב כמעוכל, הא פליג התם רבי יהודה בן בתירא, וקאמר: בעופות ובדגים – מעת לעת, ובשל תורה – הלך אחר המחמיר. ואפילו גרס "במשהו כרב" – דילמא שאני חמץ, דחמיר טפי, דעובר ב"בל יראה", ולא בדילי מיניה. ואף על גב דקא מפרש התם טעמא, דקאמר: רב לטעמיה כו' – רבא פסיק כרב, ולא מטעמיה. וטעמיה דרב: משום דסבר בעלמא דמין במינו – במשהו, וגזרינן בפסח שלא במינו אטו מינו. אבל לרבא, אף על גב דבכל איסורין הוי בנותן טעם, אפילו במינו, מחמיר לאסור בפסח במשהו, אפילו שלא במינו. ועוד: דבספרים ישנים לא גרסינן "רב לטעמיה", אלא הכי גרסינן: "והא רב ושמואל דאמרי תרווייהו: כל איסורין שבתורה שלא במינו, בנותן טעם". ומשני: רב גזר בחמץ שלא במינו אטו מינו. והא דלא חשיב חמץ בפסח בהדי טבל ויין נסך, בברייתא דמסייע לרבי יוחנן – משום דטבל ויין נסך הוי שלא במינו בנותן טעם, וחמץ אפילו שלא במינו במשהו. ואף רבי יהודה גאון פסק דוקא בחמץ קאי רבא כרב, אבל בשאר איסורין – הילכתא כרבי יוחנן וריש לקיש. ועוד הביא רבינו תם ראייה: דבפרק "התערובת" (זבחים עט, ב) בשמעתא ד"חרצין" סבר רבי אליעזר בן יעקב דמין במינו בטל, ו"משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקיי". וסתמא דגרמא נמי קאמר הכי בשלהי ביצה (לח, ב), גבי רבי אבא דאמר: מי שנתערב לו קב חיטים כו', דקאמר: שפיר עבדו דאחיכו עליה. דמאי שנא חיטים בשעורין דלא, דמין בשאינו מינו בטיל. חיטין בחיטין נמי, נהי דלרבי יהודה לא בטיל, לרבנן מיבטל בטיל. משמע: דהכי הלכתא, ולהכי אחיכו עליה. אף על גב דרבי יהודה מייירי התם, מכלל דרישא רבנן. מכל מקום רבנן התם לא איירי במין במינו. ובהלכות גדולות של אסמיה פוסק: דחתיכה בחתיכות – בנותן טעם, ומילתא דרבא ד"אמור רבנן בששים" אייתו לפסק הלכה. ובקונטרס גופיה פסק בפרק בתרא דמסכת עבודה זרה (סו, א) גבי פלוגתא דאבבי רבא, דהלכתא כרבי יוחנן, דסבר: בנותן טעם. ו"יין נסך", דקאמר התם במשהו – אמור רבינו תם: דדוקא ביין שנתנסך לפני עבודה זרה, דהא אמתניתין ד"יין ביין ומים במים" קאי, ומים במים אי אפשר להיות אלא בנתנסך. ובתשובת הגאונים [בכתב יד] רבינו יוסף טוב עלם מצא רבינו תם: יין נסך שנתנסך לפני עבודה זרה – אסור בהנאה, ואינו בטל אפילו באלף. כמו ששנינו: ואלו אסורין, ואיסורן בכל שהוא וכו'. מכלל דסתם יינם ושאר איסורין, חוץ מטבל ויין נסך, בין במינו בין שלא במינו – בנותן טעם. וקשה מתוספתא, דקתני: אגרדמין גוי שטעם מן הכוס והחזיר לחבית – אסור. קדח במינקת, ונפלה ממנו טיפה – אסור. מפני שטיפת יין אסורה ואוסרת בכל שהוא. משמע דסתם יינם אוסר בכל שהוא! ויש לומר: דאתיא כרבי יהודה, דאמר: מין במינו לא בטיל. וההיא דקנישקנין, דקדים ופסיק גוי – אסור, בפרק בתרא דמסכת עבודה זרה (עב, ב), אף על גב דלא מיתסר אלא טיפה הנוגעת בפיו, דקסבר: נצוק אינו חבור, מדשרי בקדים ופסיק ישראל – יש לפרש: דהאי "אסור" דקאמר, היינו דאסור לכתחלה לעשות, דאין מבטלין איסור לכתחלה. אי נמי: למאן דאמר מין במינו בכל שהוא, קאמר דאסור.

עיונים

תרומה לא יבשל בה חולין – ואף ששניהם מותרים באכילה לכהן, מכל מקום אסור בישול זה, מפני החשש שמא יהיה בחולין כשיעור שיש בו לבטל את טעם התרומה, ונמצא שהתבטל איסור תרומה, וכלל הוא שאין מבטלים לכתחילה איסור (רעק"א). ועוד כתבו אחרונים שמלבד האיסור הכללי של ביטול איסור לכתחילה שיש במבשל תרומה בחולין, ישנו איסור נוסף המיוחד לתרומה, והוא הכתוב "משמרת תרומותי" (במדבר יח, ח). שמצוה היא לשמור את התרומה, ואילו זה המבשלה לא שימרה (אבני מילואים).

אלא בשר בחלב מאן טעים ליה – שכן כל איסורי אכילה אסורים אף בטעימה בלבד, אכן אין זה איסור מן התורה כיון "חצי שיעור" (דבר איסור שאין בשיעורו כוית), שכן "חצי שיעור" של דבר איסור אסור באכילה מן התורה משום שראוי הוא להצטרף לכלל שיעור גמור של כוית, מה שאין כן טעימה בלבד. אלא איסור זה הוא מדברי חכמים

מסורת הש"ס
ב. חולין שם.

גרסות
בשלמא תרומה בכת"מ:
הוה אמינא בשלמא תרומה.
סמכינן אקפילא ארמאה בכת"מ:
ליטעמיה קפילא גוי.
דאמר רבא בכת"מ: אמר רבא.

מסורת הש"ס

- א. פסחים ע"א. חולין קיא,ב קיג,א. קיג,א. ירושלמי תרומות פ"י ה"ו.
- ב. חולין צ"ב.

גרסות

הלך מין בכת"מ: מין.
דליכא למיקם **אטעמא** יש כתיב שחסרות בהם מלים אלה. וכן יש: **דליכא למיקם עלה דמילתא בטעמא**.
דאיסורא דליכא בכת"מ: **היכא דליכא**.
אטמאה בכת"מ: **אטמהתא דבישרא**.
בר רב אשי בכת"מ: **בר רב** ויש בכת"מ: **רב אחאי בר רב**.

כרותח כבוש הרי הוא – **והאמר שמואל** יש בכת"מ: **כרותח ממאי דכרותח דמבושל קאמר דילמא כרותח דצלי קאמר האמר שמואל**.

כרותח דקאמר בכת"מ: **כרותח** ויש בכת"מ: **כרותח דקאמר שמואל**.
והא מדקאמר כבוש בכת"מ: **הא מדאמר שמואל כבוש**.

דרותח דצלי קאמר קשיא בכת"מ: **דרותח רותח דצלי הוא ש"מ**.

לשון

קיפה

למלה זו יש צורות רבות של כתיב וניקוד. אולם נראה כי שורשה הוא "קפא", ומשמעותה – אותו חלק מן התבשיל ה"קופא", כלומר, נקיש בשולי הקדירה. בחלק זה יש כרגיל חלקים קטנים מן התבשיל עצמו (כגון חלקים זעירים של בשר) ושומן המתמצה מן התבשיל בניגוד לרוטב שהוא כרגיל נוזל, הקיפה נוטה להיקרש והיא סמיכה הרבה יותר גם בהיותה נוזלית.

ויש אופנים שבהם **אמור רבנן** [אמרו חכמים] כי הרבר תלוי בשיעור פי ששים שיש בדבר המותר כנגד הדבר האסור. **הלכך** [על כן]. כשהתבשלו ביחד דברי מאכל שהם מין **בשאינו מינו**, השונים בטעמם, והריהם דהיתרא [של היתר], ששניהם דברים המותרים באכילה לאדם חולין, שהתרומה אף שאסורה באכילה לישראל הריה מותרת (לכהן) – ביור הדבר נעשה **בטעמא** [בטעימה]. שטועם כהן המותר באכילת שני הדברים שבתערובת. וכשהתערבו יחד דברי מאכל השונים בטעמם (מין ושאינו מינו), והריהם **דאיסורא** [של איסור] – ביורו הרבר נעשה בטעימת קפילא [מנתון] גוי. וכשהתערבו שני מיני מאכל למיקם **אטעמא** [שמעתה אין מקום לעמוד, להבחין, על הטעם של דבר האיסור]. **אי נמי** [או גם כן] במקרה של מין **בשאינו מינו דאיסורא** [של איסור] ובמקרה **דליכא קפילא** [שאינן מנתון] גוי – ביורו הרבר נעשה בבדיקה האם יש פי ששים בדבר ההיתר כנגד דבר האיסור.

ואמור רבנן: בפשים. הלפף: מין בפאינו מינו דהיתרא – בטעמא, דאיסורא – ומין במינו דליכא למיקם אטעמא, אי נמי מין בפאינו מינו דאיסורא דליכא קפילא – בפשים.

א הנהו אטמהתא דאימליחו בי ריש גלותא בגידא נשיא, רבינא – אסר, רב אחא בר רב אשי – שרי. אתו שיילוה למר בר רב אשי, אמר להו: אבא שרי. אמר ליה רב אחא בר רב לרבינא, מאי דעתך, דאמר שמואל: מליח הרי הוא פרותח, פבוש – הרי הוא פמבושל, ויהאמר שמואל: לא שנו – אלא שנתבשל בה, אבל נצלה בה – קולף ואוכל עד שמיגע לגיד! וכי תימא, מאי "פרותח" דקאמר – פרותח דמבושל, והא מדקאמר "פבוש הרי הוא פמבושל", מפלל דרותח דצלי קאמר! קשיא.

ב אמר רבי חנינא: פשהן משערין, משערין ברוטב, ובקיפה, ובחתיכות, ובקדרה. איכא דאמרי: בקדרה עצמה, ואיכא דאמרי: במאי דבלעה קדרה.

אתו שיילוה [באו אנשי בית ראש הגולה ושאלו אותן] **את מר בר רב אשי** מהו דין הירכות הללו, **אמר להו אבא שרי** [אבי היה מתייר]. **אמר ליה** [לר] **רב אחא בר רב לרבינא: מאי דעתך** [מה דעתך] **שאתה אוסר את הירכות הללו – משום שאתה סומך על מה שאמר שמואל: מליח** (דבר הנתון במלח) **– הרי הוא נחשב כרותח, דבר שהוא כבוש** (נתון בחומץ ותבלינים) **– הרי הוא נחשב כמבושל. ולכך נאסרו הירכות הללו שהיו נתונות במלח עם גיד הנשה שבהן, שהריהן כמי שנתבשלו עמו. ואולם האמר** (הרי אמר) **שמואל עצמו בהסבר דברי משנתנו בדין ירך שלא הוצא ממנה גיד הנשה כי לא שנו שנאסרת, אלא כשנתבשל בה גיד הנשה, אבל כשנצלה בה גיד הנשה – אין הירך נאסרת בכך, והריהו קולף ואוכל עד שמיגע לגיד, ומעתה מדוע תיאסרנה הירכות הללו שנמלחו, ולא נתבשלו, עם גיד הנשה שבהן? וכי תימא** [ואם תאמר], **מאי** [מה פירוש] **"כרותח" דקאמר** [שהוא, שמואל, אמר]. **הכוונה שהריהו כרותח שבמבושל – והא** [והרי] **אין לומר כך, שכן מדקאמר** [ממה שכתבנו לרותח לרותח] **הכוונה לרותח "כרותח", הכוונה לרותח דצלי קאמר** [הוא אמר] **! ומסבמים: אכן קשיא** [קשה] **על שיטת רבינא.**

תוספות

איכא דאמרי בקדרה עצמה – תימה: אם שיעור עובי הקדרה כחמשים זיתים, ונתן בה מים כשיעור עשרה זיתים, ובשל באותן המים כזית חלב – היאך יתבטל אותו כזית חלב במים? הא פשיטא שיש במים טעם חלב! ונראה לפרש: דהכא מיירי כגון דליתיה לאיסורא בעיניה, דנבלע בה בקדרה כזית חלב, והיא היתה כבר בלועה מהיתר, ואחר כך חזר ובשל היתר – דמשערין בקדרה עצמה לבטל האיסור שנבלע בה.

[שארם] שמואל בהמשך דבריו כי **כבוש הרי הוא כמבושל, מכלל** [מכאן נטיק] ונתן בה מים כשיעור עשרה זיתים, ובשל באותן המים כזית חלב – היאך יתבטל אותו כזית חלב במים? הא פשיטא שיש במים טעם חלב! ונראה לפרש: דהכא מיירי כגון דליתיה לאיסורא בעיניה, דנבלע בה בקדרה כזית חלב, והיא היתה כבר בלועה מהיתר, ואחר כך חזר ובשל היתר – דמשערין בקדרה עצמה לבטל האיסור שנבלע בה.

ב למעלה הובא כי כאשר דבר מאכל אסור התבשל עם דבר היתר, והם מין בשאינו מינו, דבר האיסור בטל כשיש פי ששים בדבר ההיתר כנגדו. ובענין זה אמר ר' חנינא: כשהן משערין אם יש פי ששים כנגד האיסור, משערין בכל הנמצא בקדירה, ברוטב, ובקיפה (חתיכות קטנות שנושרות מן הבשר), ובחתיכות המאכל המתבשלות בקדירה, ובקדרה. ובהסבר דברי ר' חנינא שמשערין בקדירה, מביאים שתי שיטות: איכא דאמרי [יש שאומרים] שהכוונה היא שמשערין אף בנפח הקדרה עצמה, ואיכא דאמרי [יש שאומרים] שהכוונה היא שמשערין במאי דבלעה [במה שבולעת] הקדרה.

עיונים

ואמור רבנן בששים נשאל הרמב"ם (ש"ת פאר הדור) האם באותם איסורים שאמרו בהם חכמים שהריהם בטלים בששים, מותר להורות כן אף לעם הארץ. והשיב כי בודאי מותר להורות כן אף לעמי הארץ, שאין אנו גוזרים שמא יבואו מתוך כך להקל ראש באיסורים. שכן מדין תורה תעורבת איסור בהיתר ביחס של אחד לשנים הריהו בטל (ביטול ברוב). והצורך בביטול בששים אינו אלא גזירת חכמים, ואין גוזרים גזירה (שלא לומר כן לפני עמי הארץ) על דבר שהוא עצמו גזירה.

והעירו אחרונים כי הרמב"ם הולך לשיטתו כי טעם כעיקר אינו מן התורה (כמו שכתב הש"ך י"ד סי' צח, ס"ק ב). ואולם לשיטתו שטעם כעיקר מן התורה, אף ביטול בששים הינו מן התורה, ולא מדברי חכמים. ומעתה אם התערב איסור בהיתר, מין בשאינו מינו, אין להורות לעם הארץ שיתבטל בששים. אבל תמחו על כך, שהרי לא שמענו כזאת מעולם (פתיש).

בקפילא נחלקו ראשונים בטעם הדבר שסומכים אנו על עדותו של הקפילא. יש שאמרו שהסיבה שאין אנו מאמינים לדברי גוי הרי זה משום שחוששים שהריהו אומר את דבריו מפני שיש לו טעם לומר כך. ואולם דבר זה אמור רק כאשר הוא בא ביומנותו, מה שאין כן כאשר הריהו מסיח לפי תומו, יש מקום להאמינו (רש"י). ויש שכתבו ביסוד נאמנות הקפילא, שהרי משום שאין הוא רוצה לבטל את אמיתותו. ולכך גם כאשר אין הוא מסיח לפי תומו, הריהו נאמן (ר"ן). ויש שהכריעו כשתי השיטות הללו, ומתוך שהבחינו בין עדותו של סתם גוי לעדותו של קפילא. ולכך כתבו שבסתם גוי – הריהו נאמן רק במסיח לפי תומו, ואילו בקפילא – הריהו נאמן אף במתכוון (בי"ט). ברם כתבו אחרונים כי בימינו אין נוהגים לסמוך אף על גוי, ומשערין הכל בששים (רמ"א י"ד סי' צח).

ועוד נחלקו ראשונים בשימוש בקפילא. יש שאמרו כי השימוש בקפילא הינו חומרא. שגם כשתעמו קפילא ואמר שאין בו טעם האיסור, אין מתירים אותו באכילה אלא כשיש פי ששים בהיתר כנגד האיסור (רש"י). ויש שאמרו כי כל מקום שיש בו טעימת קפילא, שוב אין צריך שיעור פי ששים (תוס'). ואחרים כתבו כי בכל מקרה שבו יודעים אנו שאין בהיתר פי ששים, אין מועילה טעימת קפילא (ר"ן). ועוד כתבו כי אין מועילה טעימת קפילא אלא בבליעה של דבר איסור בתוך אוכל, אבל בבליעת דבר איסור בבלי, אין היא מועילה (רמב"ן בדעת רש"י).

מין בשאינו מינו דאיסורא דליכא קפילא אכן מלבד שני אופנים אלה שהוזכרו (מין במינו, ומין בשאינו מינו של איסור, כשאין שם קפילא) יש אופן נוסף שמכריעים אנו על פי שיעור ששים: במין בשאינו מינו של איסור, שאף שיש קפילא באותו מקום, ואולם אותו איסור הריהו אסור אף לקפילא (כגון איסור אבר מן החי, שאסור אף לכן נח). ומעתה אין אנו יכולים לתת לקפילא לטועמו, מפני נתינת ממשול לפני עיור, שמא יימצא בו טעם אבר מן החי, והכשילנו את הקפילא באכילת איסור.

ויש שאמרו שמאחר שאין זה אלא ספק איסור, שהרי אין אנו יודעים אם יימצא בו טעם אבר מן החי – לכך מותר להטעימו לקפילא, ואין בכך משום נתינת ממשול לפני עיור. אכן דחו הסבר זה, שכן לשיטת האחרונים (פמ"ג, נוב"י) שביטול ברוב נאמר רק לישראל ולא לבני נח, אף אם יימצא שהאבר מן החי בטל ברוב הבשר, מכל מקום עדיין הוא אסור לקפילא זה. והרי שעבור הקפילא, אין זה ספק איסור אלא ודאי איסור. ויש שהשיבו שכל שהדבר מותר באכילה לנותן, אף שהריהו אסור באכילה למקבל – אין בו משום הכשלת לפני עיור. ואף בעניינו, כיון שיתכן ויותר הדבר לישראל אף שאסור לגוי, אין בכך משום הכשלת לפני עיור, ומותר לתת לו לטעום (ש"ת יעלה יהודה).

בששים ביסודה, בדיקת פי ששים נעשית על ידי השוואת נפחי האיסור וההיתר, ולא על ידי השוואת משקלם (ש"ת שער אפרים, ש"ת עבודת הגרשוני, וכן הוא בש"ת הרשב"ש). אכן אם לדבר האיסור ולדבר ההיתר יש משקל בסיסי שווה, ברור שניתן לבצע את הבדיקה בשני האופנים, או במדידת נפחם, או בשקילתם. ואולם אם יש בדבר אחד חלל גדול יותר משל חבירו, ואין לבצע את הבדיקה באמצעות מדידת נפח אלא אם כן מיעבד בתחילה את החללים – מוטב לדבוק בשקילה, שמא המיעוץ לא נעשה היטב (ש"ת חינוך בית יהודה).

רבינא אסר רב אחא בר רב אשי שרי קבעו חכמים (פסחים ע"ב), כי בכל מחלוקותיהם ("בכל התורה כולה") של רבינא ורב אחא, רבינא הוא המיקל ורב אחא הוא המחמיר. והלכה בכל מחלוקותיהם כרבינא המיקל, מלבד שלוש מחלוקות (שנתפרטו שם) שבהן רב אחא הוא המיקל, והלכה כמותו. אכן במחלוקת זו שלפנינו, רבינא הוא המחמיר ואילו רב אחא הוא המיקל, ושלא קביעתם של חכמים, והסבירו אחרונים כי רש"י (שם בפסחים) הטעים כי אין קביעתם זו של חכמים אמורה אלא במחלוקת רבינא ורב אחא שלא נתפרש בה מי הוא המחמיר ומי הוא המיקל. ואולם יש מחלוקות שרבינא הוא המחמיר ורב אחא הוא המיקל, ומחלוקת שלפנינו (ילקוט המאירי).

כבוש הרי הוא כמבושל שיטת רש"י בהגדרת "כבוש" בכל המקומות שהכוונה לדבר שהיה שרוי בחומץ (ותבלינים), שאין כבוש אלא זה שהיה שרוי בחומץ. אכן הקשו עליו מהנאמר במסכת פסחים (מד, ב) בשר שנבשח בחלב, שהרי זה מורה שיש כבוש אף שלא בחומץ! והשיבו כי כך היא גם דרכו של חלב, שכששורים בו דבר יום שלם, הריהו מחומץ, ומעתה אף זה ככלל כבוש בחומץ. שהרי אין הבלל לענין כבוש בין חומץ יין ושכר לחומץ חלב (חתי"ס).

אורח ההלכה

מין בשאינו מינו... דאיסורא איסור שנתערב בהיתר והם מין בשאינו מינו, כגון חלב שנתערב בבשר – יטעמנו גוי, אם אומר שאין בו טעם חלב או שאומר שיש בו טעם אלא שהוא פגום – מותר. והוה דווקא כשאינו עתיד להשביח. וצריך שלא ידע אותו גוי שסומכים עליו (וראה ש"ך). ואם אין שם גוי לטועמו, משערים בשישים. וכתב הרמ"א שעכשיו אין נוהגים לסמוך על גוי, ומשערים הכל בשישים. כרבא. (רמב"ם ספר קדושה הלכות מאכלות אסורות פט"ו ה"ל. ש"ע י"ד צח, א).

מליח הרי הוא כרותח מליח שאינו נאכל מחמת מלחו, דינו כרותח ומפליט לאסור. (ובענין השיעור שאוסר ושיעור ביטולו ראה ש"ע י"ד צא, ה). כשמואל. (רמב"ם שם פי"ט ה"ח. ש"ע י"ד קה, ט. וראה שם צא, ה).

כבוש הרי הוא כמבושל דבר מאכל ששרה מעת לעת בתוך משקה צונן נקרא כבוש, והריהו כמבושל. ולכן איסור שנשרה עם היתר מעת לעת בצונן, נקרא כבוש, והריהו כמבושל ונאסר כולו. שרה פחות מעת לעת – ידיחוחו ודי בכך. כשמואל. (ש"ע י"ד קה, א. וראה רמב"ם שם פט"ו ה"ח). ובספר זרעים הלכות תרומות פט"ו ה"ט – (ז).

כשהן משערין משערין ברוטב וכו' משערים ברוטב ובקיפה (=הדק הדק של הבשר והתבלין המתאסף בשולי הקדירה) ובחתיכות. ומשערים את ההיתר והאיסור כמו שבא לפנינו, אף על פי שהיה מתחילה בהיתר יותר ונתמעט בבישולו ונבלע בקדרה. והוה דווקא במין בשאינו מינו, אבל במין במינו משערים גם במה שבלעה הקדרה ועומד בדופני הקדרה. ומשערין זה באומר יפה, ורואים אותו כאילו הוא בעין, אבל מה שכלה ואבר מחמת האש אינו מוצרף, שזה כלה לגמרי. כלשון השני בהסבר דברי ר' חנינא. (רמב"ם ספר קדושה שם פט"ו ה"כ. ש"ע י"ד צט, ד).

כל איסוריין שבתורה – לזד גיד הנשה, דכנשר נלפת הוא. משערינן – אוחס כאלו האיסור עלל או קפלוט, ואליו היה נותן טעם זההיאר זה שנתשבל עמו – אוקרו. וזהו איסורי דלל מני למיטעמינהו קאמר, כגון מין ומינו. ואי נמי: שאינו מינו דאיסורא, וליכא קפילא. ואכתי לא איפסקי הלכתא נשטי. פלפלין – נותנים טעם גאלף כמותן. שיערו חכמים –

אין גאיסורין צנותן טעם יותר מצלל וקפלוט. ואין גיד מן המנין – דנעינן שסיס דהיתר לזד מנייה. אלל כהל, הואיל ומין היתר הוא, אס נמנשל עם הנשר – משערינן ליה נששים לזהדי דידיה. ביצה – של עוף טמא. וכחל עצמו אסור – שהרי הנשר נתן צו טעם, והוא לא נתן טעם נצשה, לפי שמועט היה. בדידיה משערינן – דנעינן שיהא זההיאר שסיס כמותו. או במאי דנפיק מיניה – אין לריכין שיהא זההיאר אלל נששים מה שפלט זה. דהאי מאי דאתי קמן, לאו נקדרה הוא, ומשדל שדינן ליה לזר. אלא מעתה – הואיל ודדידיה משערינן, הא איצטיל כוליה, שהן כל עלמו נמצשיל. דאי לא הכי, אמאי צעית שסיס כמות כולו. וכיון דכוליה בטלמיה, נפל נקדרה אחרת – אל יאסר. כיון דאמר רב יצחק כו' – מפני שנתמלה נאסר עד שלא נלטמק, משנתנה הקדרה צו טעם – מיד נאסר. ומאז שווה רבנן כחתיכת איסור שיהא לעולם אסורה, כדאמר גמתניתין: צמון שנכירו כו'. למימרא דיהבה טעמא – כי מנשלה זהדי אחריו.

ג אָמַר רַבִּי אֶבְרָהָם אֶמַר רַבִּי יוֹחָנָן: פֶּלַל אִיסוּרִין

שַׁבְתוֹרָה מְשַׁעְרִין כְּאֵילוֹ הֵן בְּצָל וְקַפְלוֹט. אֶמַר לִיה רַבִּי אָבָא לְאַבְי: וּלְשַׁעְרֵיהוּ בְּפַלְפְּלִין וְתַבְלִין, דְּאַפִּילוּ בְּאַלְף לֹא בְּטֵלִין! אֶמַר לִיה: שְׂיַעְרוּ חַכְמִים דְּאִין נוֹתֵן טַעַם בְּאִיסוּרִין יוֹתֵר מִבְּצָל וְקַפְלוֹט.

ד אֶמַר רב נחמן: גיד בששים – ואין גיד מן המנין. פחל בששים – וכחל מן המנין. ביצה בששים – ואין ביצה מן המנין. אמר רבי יצחק בריה דרב משרשיא: וכחל עצמו – אסור, ואי נפל לקדרה אחרת – אוסר.

ה אמר רב אשי, כי הוינן בי רב פהנא איבעיא לן: פי משערינן – בדידיה משערינן, או במאי דנפק מיניה משערינן? פשיטא דבדידיה משערינן, דאי במה דנפק מיניה, מנא ידעינן? אלא מעתה, נפל לקדרה אחרת לא יאסר! פיון דאמר רב יצחק בריה דרב משרשיא: וכחל עצמו – אסור, שוויה רבנן פחתיה דנבלה.

ו ביצה בששים ואין ביצה מן המנין. אמר ליה רב אידי בר אבין לאבבי: למימרא דיהבה טעמא? והא אמרי אינשי כי מיה דביעי בעלמא! אמר ליה: הֵכָא בְּמַאי עֲסַקִינָן

תוספות

כל איסוריין שבתורה משערינן אותו כאילו הן בצל וקפלוט – מדלא נקט "כבשר בלפתי", כדקתני במתניתין (חולין צו), גבי גיד הנשה, משמע דאין שיעורין שוה. דגיד לא יהיב טעמא כולי האי, הוא דמשערינן כבשר בלפת. אבל שאר איסורים, דיהבי טעמא טפי – משערינן בבצל וקפלוט. ומדאמר רב נחמן: גיד בששים, משמע דבשר בלפת הוה שיעורה בששים. ולפי זה פליג רבי יוחנן אדרבא דלעיל, דאמר: כל איסוריין שבתורה בששים, וכרבא קיימא לן, דהוא בתרא, וכן פסקין בפרק בתרא דמסכת עבודה זרה (סטא), גבי "עכברא בשיכרא".

וכחל מן המנין – ואם תאמר: כיון דכחל עצמו אסור, כדאמרינן בסמוך, אם כן נימא "חתיכה עצמה נעשה נבלה", וליבעי ששים לבד מכחל! ויש לומר: דהאי דאסור, לא משום שיהא טעם חלב בכחל יותר מבשאר בשר, אלא לפי שיש בו גומות, והחלב כנוס לתוכו, ויש באותו חלב טעם בשר. ואי אפשר להפרישו מן החלב, מאחר שנתבשל, דתו לא מהניא ליה קריעה. ואם תאמר: ומה טעם הכחל עצמו אסור? והלא כל החלב הכנוס לתוכו בגומות נפלט לחוץ, ונתפשט ונפלט בשוה לכל החתיכות, כדאמר דמשערינן בכליה. ופריך נמי: אלא מעתה נפל לקדרה אחרת לא יאסור? משמע דפשיטא ליה שיוצא כולו, כמו שאפרש בסמוך! ויש לומר: לפי שמתחלת בשולו, קודם שיצא החלב לגמרי, נאסר החלב שבכחל, מפני טעם הבשר שבו, ואז לא היה יכול לצאת בקריעה. הילכך אף לאחר שנגמר בשולו, שכבר יצא כולו, תו לא ליתתרי. דאפשר לסוחטו – אסור. ואפילו למאן דאמר אפשר לסוחטו, מותר – הכא גורין שמא יאכלנו קודם שיצא כולו. ואף על גב דגבי "בישרא דאסימיק" (חולין צג), שרינן כי שפדיה בשפודא לבתר שנצלה לגמרי, ולא גורין דלמא אתי למיכל קודם גמר צלייתו – שאני התם שדרך הדם לצאת על ידי מליחה וצלייה. ולכך צולחו, כדי להוציא דמו. גם לבסוף פירש כל הדם לגמרי, ונופל לחוץ. אבל הכא, כשיצא נמי כל החלב, מכל מקום נשאר הוא בקדרה, אלא שמתבטל. ואי שריא לבסוף, אתי למיכליניה קודם.

וכחל עצמו אסור – יש ספרים דגרי: "אסור, היכא דלא קרעיה ובשליה בהדי בשר". ואם תאמר: כי בשיל ליה נמי לחודיה – ליתסר, משום טעם בשר הכחל שבגומות! ויש לומר: משום לישאנ קמא דרב בפרק "כל הבשר" (חולין קטב), דאמר: לא קרעו – אינו עובר עליו, ומותר. לכך צריך להעמיד כשנתבשל עם הבשר.

אלא מעתה נפל לקדרה אחרת לא יאסור – דכיון דבכוליה משערינן, אם כן נפיק כוליה. אבל אי במה דנפיק מיניה משערינן, אתי שפיר דאוסר קדרה אחרת, דלא נפיק כוליה. ואם תאמר: ודלמא הא דמשערינן בכליה, משום דמספקא לן אי נפיק כוליה. ולכך נפל לקדרה אחרת – אוסר, משום דלמא לא נפיק כוליה! ויש לומר: דזה פשוט לו, ואין ספק בדבר, וידוע היה להם אם יוצא כולו או מקצתו. ועוד: דמספק לא היה אוסר קדרה אחרת, כיון דחלב שחוטה דרבנן. ועוד נראה לפרש: ד"אלא מעתה" קאי אהא דאמר "וכחל מן המנין", אלמא לא חשבינן ליה חתיכה דאיסורא, ולא אסירי אלא משום חלב הכנוס בגומות שבתוכו. ואם כן, נפל לקדרה אחרת – לא יאסור, דכל מה שסופו לצאת מן החלב יצא בקדרה ראשונה.

נפל לקדרה אחרת אל יאסור – הא לא פריך "הוא גופיה לא ליתסרי", כדפירשתי לעיל. ביצה בששים – והוא הדין בשאר איסוריין, וביצה איצטרך ליה, משום דאיכא ביצה טמאה דלא אסרה, כדאמרי אינשי דמיה בעלמא הוא.

עיונים

כחל בששים בשר הכחל (העטין) כשנעצמו מותר באכילה (לאחר שנמלח כדנין, והוצא ממנו דמו). שאין הוא נאסר בשל החלב שבתוכו, לפי שאין איסור בשר בחלב הבא מן השחוטה (כחלב זה שבעטין) אלא מדברי חכמים. ולא גזרו בו חכמים אלא בנתבשל עם בשר אחר. ולכך כשהתבשל הכחל עם חתיכות בשר אחרות, מקור האיסור הוא רק מפני פליטת החלב שהתערב בשאר הקדירה. ומשום כך, ראוי שיהיה גם הכחל עצמו מן המנין של ששים שבהיתר (ר"ן).

אורה ההלכה

גיד בששים ואין גיד מן המנין גיד הנשה אין טעמו אוסר, לפי שאין בגידים בנותן טעם. אבל שמונז אוסר, וצריך שישים כנגדו להיתר את הרוטב שנתבשל בתוכו. ולכן ירך שנתבשל עם גיד, אם מכירו – זורקו, וכל השאר, אם יש בו שישים כנגד שמונז, מותר. ואם אינו מכירו, כל החתיכות אסורות. ואם יש בקדירה שישים כנגד השומון – מותר הרוטב, ואם לא – אסור. ואם נימוח הגיד ואינו ניכר, צריך גם כן שישים כנגדו. כרב נחמן. (רמב"ם שם ה"ז.)

א ומביאים עוד מדיני ביטול איסור בתערובת. אמר ר' אבהו אמר ר' יוחנן: **כל איסוריין שבתורה (חוץ מגיד הנשה) שהתערבו עם דברים המותרים, ואי אפשר לדעת באמצעות טעימה אם נתן האיסור טעם בהיתר – משערינן** (משעריס אנון) **כאילו הן אותם דברי איסור היו בצל וקפלוט, שטעמם ניכר ביותר. ומעתה אם בצל וקפלוט בגודל הדומה לדבר איסור זה היו נותנים טעם בדבר היתר זה – אף תערובת זו אסורה.** אמר ליה [לר] **ר' אבא לאבבי בשאלה על הדברים הללו: ולשערינהו** [וישעור אותם] **כאילו היו דברי איסור אלה בפלפלין ותבלין, שנותנים טעם ביותר, עד שאפילו בתערובת אלף הם לא בטלין!** אמר ליה [לר] **אבבי בתשובה: כך שיעור חכמים שאין נותן טעם באיסוריין (שאין בין הדברים האסורים דבר שנותן טעם) יותר מבצל וקפלוט.**

ד ועוד בדיני ביטול איסור בהיתר, אמר רב נחמן: **גיד הנשה שהתערב בהיתר והתבשלו יחד – משערים** אנו בששים, ואין הגיד עצמו נחשב מן המנין של ששים של היתר, שצריכים אנו שיהיו ששים של היתר מלבדו. ואולם כחל (עטין של פרה שיש בו חלב) שהתבשל עם בשר, והרי לפנינו תערובת בשר בחלב – שיעור הביטול הינו בששים, והכחל עצמו נחשב מן המנין של בשר היתר, לצורך ביטול החלב. ואילו ביצה של עוף טמא שהתבשלה עם דברי היתר – שיעור הביטול הריהו בששים, ואין הביצה נחשבת מן המנין. אמר ר' יצחק בריה [בנ] **של רב משרשיא: ואף שלמדנו כי כחל שנתבשל עם בשר אחר, אם יש ששים בכלל התבשיל כנגד הכחל, לא נאסר התבשיל בכך – הכחל עצמו הריהו אסור בכל מקרה, שכן הבשר שנתבשל נתן טעם בחלב שבתוך הכחל, ונאסר בכך הכחל לאכילה. ואי [אם] נפל הכחל לקדרה אחרת והתבשל שם – הריהו אוסר את הנמצא באותה קדירה, אם אין בה כשיעור ששים כנגד הכחל.**

ה ומביאים עוד בדיני של כחל שהתבשל עם בשר, אמר רב אשי: **כי הוינן בי [כאשר היינו לומדים בבית] של רב כהנא, איבעיא לן [נשאלה לנן] שאלה בדיני של כחל שהתבשל בקדירה עם בשר: כי משערינן [כאשר אנו משערינן] ששים בהיתר, האם בדידיה משערינן [בו עצמו אנו משערינן]. שצריך שיהיה פי ששים כנגד כולו. או שמה במאי דנפק מיניה משערינן [במה שיצא ממנו אנו משערינן]. ובאופן שהכחל עצמו הוצא מן הקדירה? ודנים בשאלה זו: פשיטא [פשוט] הוא דבדידיה משערינן [שבו עצמו אנו משערינן]. דאי [שאלם] במה דנפק מיניה [שיצא ממנו] אנו משערים – מנא ידעינן [מנין ידעיים אנו כמה יצא? ודוחים: אלא מעתה, ואמר ר' יצחק בריה] דאי [שאלם] נפל הכחל לקדרה אחרת – לא יאסר אותה, שהרי כבר יצא כל איסורו, ולא כפי שלמדנו! ומשיבים: כיון שאמר רב יצחק בריה [בנ] **של רב משרשיא: וכחל עצמו אסור, משמע ששויה רבנן [עשאוהו חכמים] כאילו היה חתיכה של נבלה, שאסורה היא כשלעצמה, ולא משום מה שיש בה. ולכך הריהו אוסרת את הנמצא בקדירה אחרת שבה התבשלה.****

ו למדנו שאמר רב נחמן כי ביצה של עוף טמא שהתבשל עם היתר, בטלה בששים, ואין הביצה עצמה נחשבת מן המנין. ובענין זה אמר ליה [לר]

רב אידי בר אבין לאבבי: למימרא [האם יש לומר, להסיק] מכאן שביצת עוף טמא המתבשלת עם ביצים כשרות, דיהבה טעמא [שנותנת היא בהן טעם]? והא אמרי אינשי כי מיה דביעי בעלמא [והרי אומרים אנשים כביטוי הרווח לדבר חסר טעם שהיהיה "כמו מי ביצים חתום"], הרי שמי ביצים אין בהם טעם! אמר ליה [לר] אבבי בתשובה: הכא במאי עסקינן [כאן במה אנו עוסקים]? שריע יו"ד קב.)

כחל בששים וכחל מן המנין כחל (=הדד של הבהמה) שלא קרעו (כדי למרק את החלב שבו), בין של קטנה שלא הניקה בין של גדולה, אסור לבשלו. ואם עבר ובשלו, בפני עצמו (וכל שכן אם צלאו) – מותר לאכלו. ואם בשלו עם בשר אחר, משערים אותו בששים, והכחל עצמו מן המנין. כיצד? – אם היה הכל עם הכחל כמו שישים בכחל, הכחל אסור והשאר מותר. ואם היה בפחות משישים, הכל אסור. כרב נחמן. (רמב"ם שם ה"ח. שריע יו"ד צ, א. שם צז, ח.)

ביצה בששים ואין ביצה מן המנין ביצה שיש בה אפרוח או טיפת דם אוסרת את המתבשל עמה, אפילו אם אינה קלופה. ולכן אם נתבשלה עם אחרות, צריך שישים ואחת כנגדה לבטל פליטתה. כרב נחמן וכהסבר הגמ' לדבריו. (רמב"ם שם ה"ט. שריע יו"ד פו, ה. שם צז, ז.)

וכחל עצמו אסור... שוויה רבנן כחתיכה דנבלה הכחל עצמו שנתבשל נעשה כחתיכה האסורה. כרב יצחק בריה דרב משרשיא. ומשערים בו כמות שהוא בעת שנתבשל, ולא כמות שהיה בשעה שנפל. (רמב"ם שם פ"ט ה"ז. שריע יו"ד צ, א.)

מסורת הש"ס
 ג. ירושלמי תרומות פ"ז ה"א. שם מעשר שני פ"ב ה"א. שם ערלה פ"ב ה"ה. שם נזיר פ"ו ה"א. פ"ו ה"ט.
 ד. ירושלמי תרומות פ"ז ה"ב.

גדרות

משערינן כאילו הן בצל בכתי"מ: **וואין אותו כאילו הן בצל.**

אבא לאבבי ולשערינהו בפלפלין ותבלין בכתי"מ: **פפא לאבבי ולישעור מר בתבלין ופלפלין.**

חכמים דאין נותן בכתי"מ: **רבי יצחק בריה יש בכתי"מ: רב יצחק בריה.**

בי רב כהנא יש בכתי"מ: בי רב וכן: בי רב הונא.

ואי נפל לקדרה אחרת אוסרה בכתי"מ: **דאי נפל לדקרה אוסר.**

דאי במה דנפק מיניה בכתי"מ: דאי במאי דנפיק מיניה משערינן.

לקדרה אחרת לא יאסר בכתי"מ: **לתוך קדרה אחרת אל יאסר.**

אמר ליה הכא במאי עסקינן בביצת בכתי"מ: **הביע דאית בה.**

לשוך

קפלוט מקור המילה הוא ביוונית ξηραλωτός (קפאלוטוס) שמשמעה ראש, ראש קטן והוא כנינו ל"ראש" המעובה של צמח הכרתני.

משמעה המלה מובן: עטין, האיבר בו נתון חלב הבהמה. אך אין ברור מקורה של המלה.

החיים

בצל

 הבצל (Onion) הינו מן הירקות (ממשפחת השושניים) הנפוצים ביותר, והוא נאכל חי ומבושיל. בשל טעמו החריף הריהו משמש גם כתבלין לתבשילים. בפעילותו הדומה לזה של השום, ניכר הבצל פעמים רבות בסמיכות לשום (ראה במדבר י"א, ח).

אכן הצביו על אפשרות הסכנה הכרוכה באכילה לא מבוקרת של הבצל, בשל השמן המצוי בבצל המעניק לו את טעמו המיוחד (שמן אליל פרופיל דיסולפיד).

פלפלין

סתם פלפל הנוכר בדברי חז"ל, הוא הפלפל השחור (Piper nigrum). הפלפל הוא שיח מטפס, היכול להניע לגובה של 5–7 מטרים. במבנהו הכללי הוא דומה לגפן, וכמוהו ענפיו מתפשטים על הארץ אם אין להן מקום לטפס עליו.

בקצות הענפים צומחות תפרחות לבנות ומחן יוצאים פירות בצורה ובגודל כעין גרגיר אפונה, שבסוף הבשלתם צבעם אדום. מוצאם של הפלפלים הוא באי אסיה המזרחית (אינדונזיה של ימינו ומדינות קרובות לה), ומשם הגיעו לבבל ולשאר הארצות. הפלפלים שימשו בעיקר כתבלין, והיו נשחקים בריחיים של מתכת המיוחדות לכך.